

РОЗДІЛ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ФОРМУВАННЯ, РОЗПОДІЛУ
ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯFINANCIAL CONTROL OF FORMATION, DISTRIBUTION
AND USE OF EFFECT OF SUBJECT OF ECONOMY

УДК 658.155

<https://doi.org/10.32843/bses.50-58>**Коцераба Н.В.**

к.е.н., доцент кафедри обліку
та оподаткування
Вінницький
торговельно-економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного університету

Гиліук Л.О.

асистент кафедри обліку
та оподаткування
Вінницький
торговельно-економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного університету

Kotseruba Nataliya

Vinnitsia Institute
of Trade and Economics of
Kyiv National University
of Trade and Economics

Gilyuk Lina

Vinnitsia Institute
of Trade and Economics of
Kyiv National University
of Trade and Economics

У статті розглянуто особливості здійснення фінансового контролю формування, розподілу та використання прибутку суб'єктів господарювання. Висвітлено принципи та елементи здійснення контролю. Розглянуто особливості побудови системи внутрішнього контролю, а саме раціональної організації попереднього та поточного контролю. Виокремлено етапи контролю розподілу прибутку, такі як контроль розподілу загального прибутку, учасниками якого є досліджуване підприємство та держава; контроль розподілу чистого прибутку, який залишився в розпорядженні підприємства після сплати всіх обов'язкових платежів. Найбільш вагомими елементами, які є складовими частинами системи внутрішнього контролю, є об'єкти використання прибутку. Є необхідним контроль головних напрямів розподілу прибутку. Задля покращення механізму контролю формування, розподілу та використання прибутку разом з об'єктами контролю у формі визначення його головних напрямів пропонуємо використовувати набір контролюючих показників як елементів системи контролю. Розрахунок цих показників необхідно здійснювати за кожним із головних напрямів об'єкта контролю, що зробить його більш цілеспрямованим і поглибить формування методичного апарату здійснення контрольних дій. Як наслідок, запропоновано вектори підприємства в процесі розподілу прибутку.

Ключові слова: фінансовий контроль, попередній контроль, поточний контроль, прибуток, система внутрішнього контролю.

В статье рассмотрены особенности осуществления финансового контроля фор-

мирования, распределения и использования прибыли субъектов хозяйствования. Освещены принципы и элементы осуществления контроля. Рассмотрены особенности построения системы внутреннего контроля, а именно рациональной организации предварительного и текущего контроля. Выделены этапы контроля распределения прибыли, такие как контроль распределения общей прибыли, участниками которого являются исследуемое предприятие и государство; контроль распределения чистой прибыли, оставшейся в распоряжении предприятия после оплаты всех обязательных платежей. Наиболее весомыми элементами, которые являются составными частями системы внутреннего контроля, являются объекты использования прибыли. Является необходимым контроль главных направлений распределения прибыли. С целью улучшения механизма контроля формирования, распределения и использования прибыли наряду с объектами контроля в форме определения его основных направлений предлагаем использовать набор контролируемых показателей как элементов системы контроля. Расчет этих показателей необходимо осуществлять по каждому из главных направлений объекта контроля, что сделает его более целенаправленным и углубит формирование методического аппарата осуществления контрольных действий. Как следствие, предложены векторы предприятия в процессе распределения прибыли.

Ключевые слова: финансовый контроль, предварительный контроль, текущий контроль, прибыль, система внутреннего контроля.

The article deals with the peculiarities of financial control of the formation, distribution and use of profit of economic entities. The principles and elements of control are outlined. The features of building an internal control system, namely, rational organization of preliminary and current control, are considered. Separate stages of control of profit distribution: control of distribution of total profit, of which the research enterprise and the state are participants; control of the distribution of net profit remaining at the disposal of the enterprise after payment of all required payments. The most important element that is part of the internal control system is the objects of profit. Control of the main areas of profit distribution is necessary. Distribution control takes place in two stages. In the first stage, control over the distribution of total profit, which is the enterprise and the state. The second step is to control the distribution of net profit, which is left at the disposal of the enterprise after payment of all required payments. The balance between the accumulation fund and the consumption fund plays an important role in the distribution of net profit. The use of net profit is carried out by the enterprise, directing part of the funds for the formation of trust funds; part – to finance the necessary expenses. Currently, businesses mostly show the amount of retained earnings, thereby increasing the self-financing reserve. Retained earnings are used to increase the authorized capital, create or replenish the reserve fund, eliminate problematic issues. In order to improve the mechanism for controlling the generation, distribution and use of profit, we suggest adding a set of controlling indicators as an element of the control system in addition to the objects of control in the form of defining its main directions. The calculation of these indicators should be performed in each of the main areas of the object of control, which will make it more focused and deepen the formation of a methodological apparatus for carrying out control actions. As a result, the company vectors are proposed in the process of profit distribution.

Key words: financial control, ex-ante control, current control, profit, internal control system.

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах ринкового господарювання процес управління прибутком на сучасних підприємствах полягає у прийнятті управлінських рішень щодо його ефективного формування, розподілу та викорис-

тання. В.С. Підгірна стверджує, що ефективність функціонування вітчизняних підприємств залежить не лише від обсягу створеного прибутку, але й від пропорцій його розподілу та напрямів використання [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Особливості здійснення фінансового контролю формування, розподілу та використання прибутку суб'єктів господарювання досліджувала низка науковців, зокрема Є.В. Куліш, А.І. Костюченко, А.Ю. Дронова, О.В. Лепьохіна, С.Є. Николишин, М.М. Павлишенко, О.І. Сивуля, С.Ф. Покропивний, Ж.М. Жигалкевич, Е.С. Фісенко, П.Я. Попович, Є.Ю. Ткаченко, І.А. Панченко, І.П. Склярчук. Проте велика кількість праць говорить про те, що питання є дискусійними для широкого кола осіб, а перманентність змін у законодавстві щодо бухгалтерського обліку, контролю та аналізу прибутку надає актуальності роботі та потребує подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення особливостей здійснення фінансового контролю формування, розподілу та використання прибутку суб'єктів господарювання; висвітлення принципів та елементів здійснення контролю; окреслення особливостей побудови системи внутрішнього контролю (раціональної організації попереднього та поточного контролю); виокремлення етапів контролю розподілу прибутку (контроль розподілу загального та чистого прибутку).

Виклад основного матеріалу дослідження. Предметами контролю формування, розподілу та використання прибутку підприємства «є ефективність, законність і доцільність діяльності з доведення продукції від виробників до споживачів, яка здійснюється підприємствами на різних рівнях управління» [1, с. 135]. Важливим чинником є контроль, який «виявляє негативні явища та сприяє їх ліквідації, а також передбачає позитивні сторони діяльності підприємства» [3], «охоплює всі етапи господарювання, всі цикли діяльності і не може існувати відокремлено від контролю всієї діяльності підприємства» [7, с. 404].

Основна мета проведення контролю полягає в перевірці достовірності відображення у звітності фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання, своєчасності та повноти сплати податкових платежів до бюджету, а також правильності розподілу прибутку підприємства.

Контроль за формуванням, розподілом та використанням прибутку підприємства здійснюється задля забезпечення постійних спостережень за чинниками, що мають вплив на його розмір. Його проведення відбувається в процесі загального контролю, адже формування прибутку підприємства бере початок ще на початковій стадії виробництва, а не під час реалізації продукції. Заготовка сировинних матеріалів безпосередньо не пов'язана з реалізацією продукції, однак вона також має вагомий вплив на розмір прибутку.

Для забезпечення оптимальної організації контролю прибутку підприємства необхідно дотримуватися загальноприйнятих принципів, таких як

принципи об'єктивності, відповідальності, достовірності (рис. 1).

Система контролю формування, розподілу та використання прибутку господарюючого суб'єкта є багаторівневою системою, яка складається з елементів, представлених на рис. 2.

Найбільш вагомими елементами, які є складовими частинами системи внутрішнього контролю за використанням прибутку підприємства, є його об'єкти. В ході створення такого механізму слід звернути увагу на те, що процес розподілу і процес використання прибутку є взаємопов'язаними, а також на те, що напрям його використання обумовлений напрямами його розподілу [6]. Перш за все серед об'єктів внутрішнього контролю використання прибутку необхідно контролювати головні напрями його розподілу.

Задля покращення механізму контролю формування, розподілу та використання прибутку разом з об'єктами контролю у формі визначення його головних напрямів пропонуємо використовувати набір контролюючих показників як елементів системи контролю. Розрахунок цих показників необхідно здійснювати за кожним з головних напрямів об'єкта контролю, що «зробить його більш цілеспрямованим і поглибить формування методичного апарату здійснення контрольних дій» [1, с. 135].

Проведемо огляд організації фінансового контролю формування, розподілу та використання прибутку, який відбувається на кількох стадіях (рис. 3).

Контроль формування, розподілу та використання прибутку здійснюється через призму зовнішнього та внутрішнього контролю. «Внутрішній контроль фінансових результатів повинен охоплювати моніторинг всієї діяльності підприємства, адже кожна дія, кожна здійснена господарська операція прямо чи опосередковано впливає на кінцевий результат господарювання» [1, с. 134].

З огляду на це повний та ефективний контроль формування, розподілу та використання прибутку підприємства забезпечується раціональною організацією попереднього та поточного контролю, «що дає змогу оперативно здійснювати вплив на результат господарювання, оцінювати ефективність дій та переглядати прийняті рішення» [6].

Система внутрішнього контролю формування, розподілу та використання прибутку представлена на рис. 4.

Одним із важливих аспектів з позиції формування прибутку підприємства є контроль за обсягами та якістю виробництва продукції, а також усіх витрат, що з ним пов'язані. З огляду на це контроль за формуванням прибутку підприємства має загальний характер (рис. 5).

Задля контролю фактичного прибутку на підприємстві перш за все перевіряється правильність фактичної виручки від реалізації продукції,

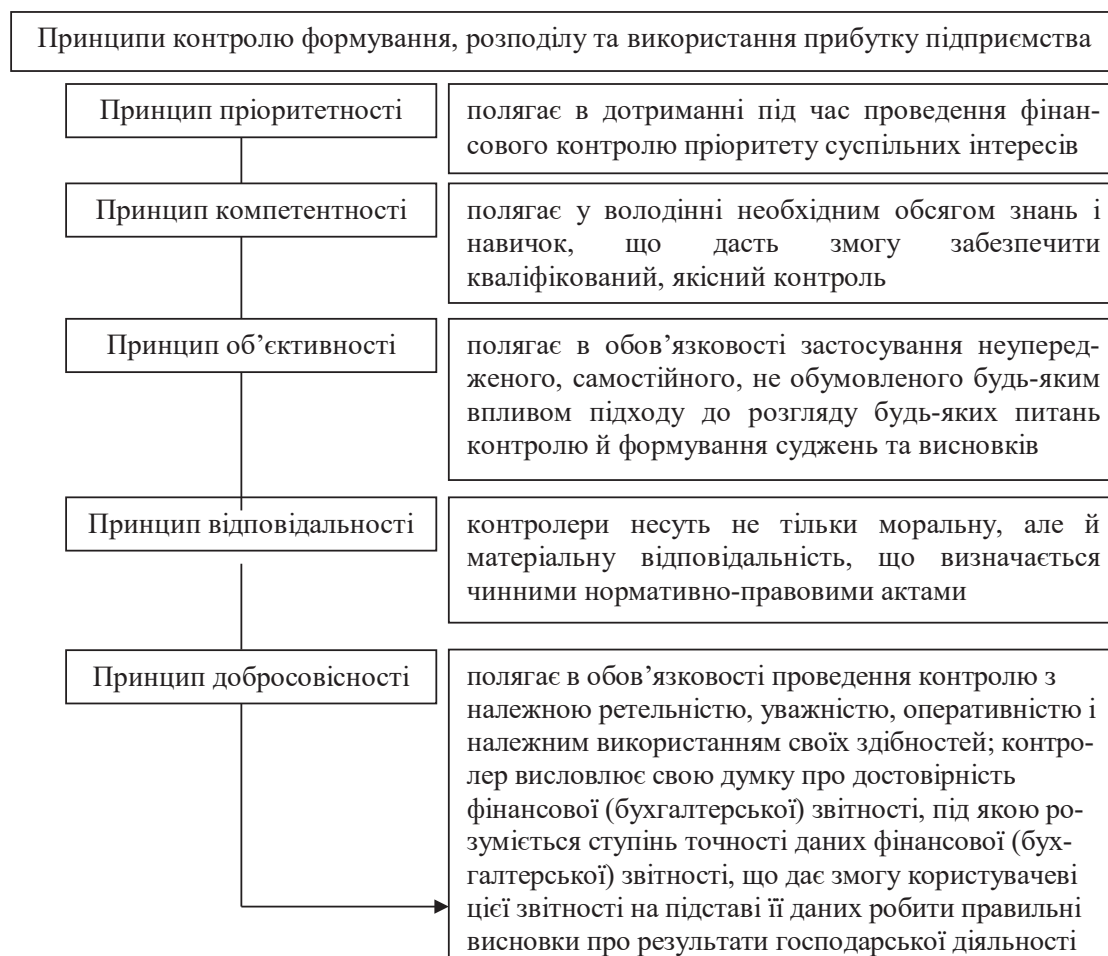

Рис. 1. Принципи контролю формування, розподілу та використання прибутку підприємства

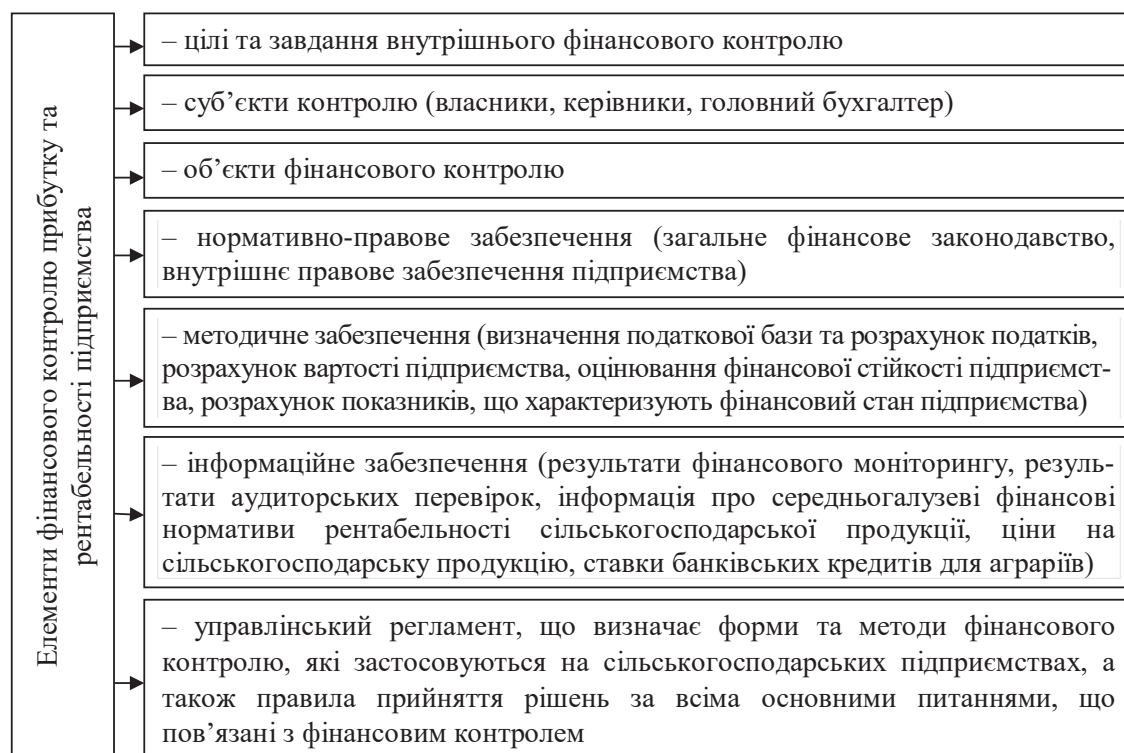

Рис. 2. Елементи системи контролю формування, розподілу та використання прибутку господарюючого суб'єкта

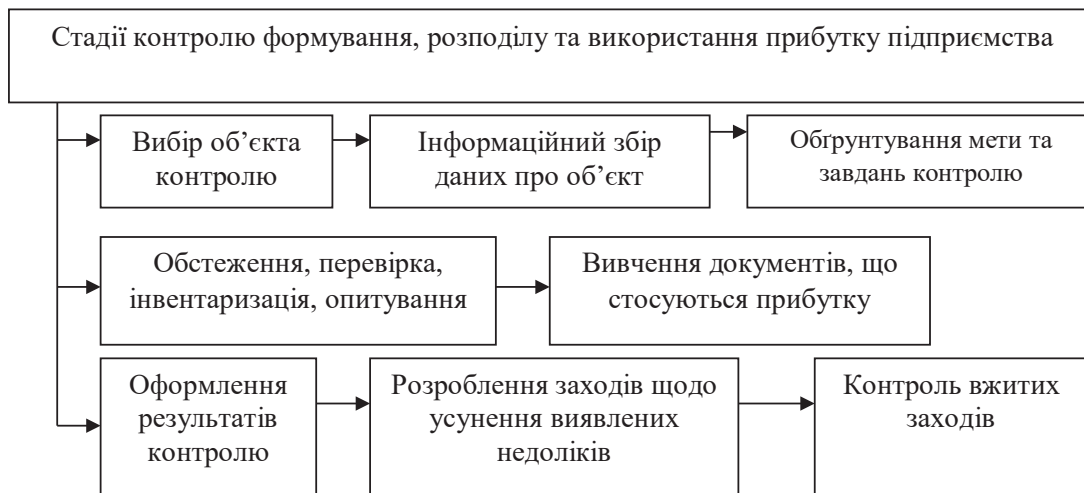

Рис. 3. Етапи проведення контролю формування, розподілу та використання прибутку

Рис. 4. Система внутрішнього контролю формування, розподілу й використання прибутку

показаної у фінансовій звітності, з використанням таких інформативних джерел, як Ф. 2 «Звіт про фінансові результати», первинні документи, виписки з банківських рахунків, касові документи на оприбуткування готівкових коштів за оплачену продукцію, платіжні доручення на оплату відвантаженої продукції.

Контроль розподілу прибутку відбувається в два етапи. На першому етапі здійснюється контроль розподілу загального прибутку, учасниками якого є досліджуване підприємство та держава. Йдеться про сплату податків за рахунок прибутку. Пропорція розподілу прибутку між державою і підприємствами складається під впливом низки

Рис. 5. Процес формування прибутку підприємства

факторів та має велике значення для забезпечення державних потреб і потреб підприємств [4].

На другому етапі відбувається контроль розподілу чистого прибутку, який залишився в розпорядженні підприємства після сплати всіх обов'язкових платежів. Як відомо, вагому роль в процесі розподілу чистого прибутку відіграє баланс у співвідношенні фонду нагромадження та фонду споживання. Використання чистого прибутку підприємство зазвичай здійснює, спрямовуючи одну частину коштів на формування цільових фондів, а іншу частину – на фінансування необхідних витрат. Структурно-логічна схема використання чистого прибутку представлена на рис. 6.

В умовах сьогодення вітчизняні підприємства здебільшого показують суму нерозподіленого прибутку, тобто як такого розподілу чистого прибутку не відбувається. Зазвичай керівництво підприємства прагне якомога більшу частину прибутку залишити нерозподіленою, як резерв,

що дає змогу укріпити основи самофінансування [2, с. 202]. Це має негативний вплив на управління ресурсами підприємства, адже засновник господарюючого суб'єкта повною мірою не контролює розподіл створеного блага.

Нерозподілений прибуток спрямовується на збільшення статутного капіталу, створення або поповнення резервного фонду, усунення проблемних питань. В умовах ринкового господарювання в процесі розподілу прибутку підприємства необхідно дотримуватись пріоритетних векторів, що запропоновані на рис. 7.

В ході контролю здійснюється перевірка напрямів використання прибутку. Водночас проводиться оцінювання показників чистого прибутку та елементів його утворення шляхом зіставлення відповідних показників попередніх звітних періодів, досліджуються фактори, що впливають на динаміку зміни величини прибутку підприємства.

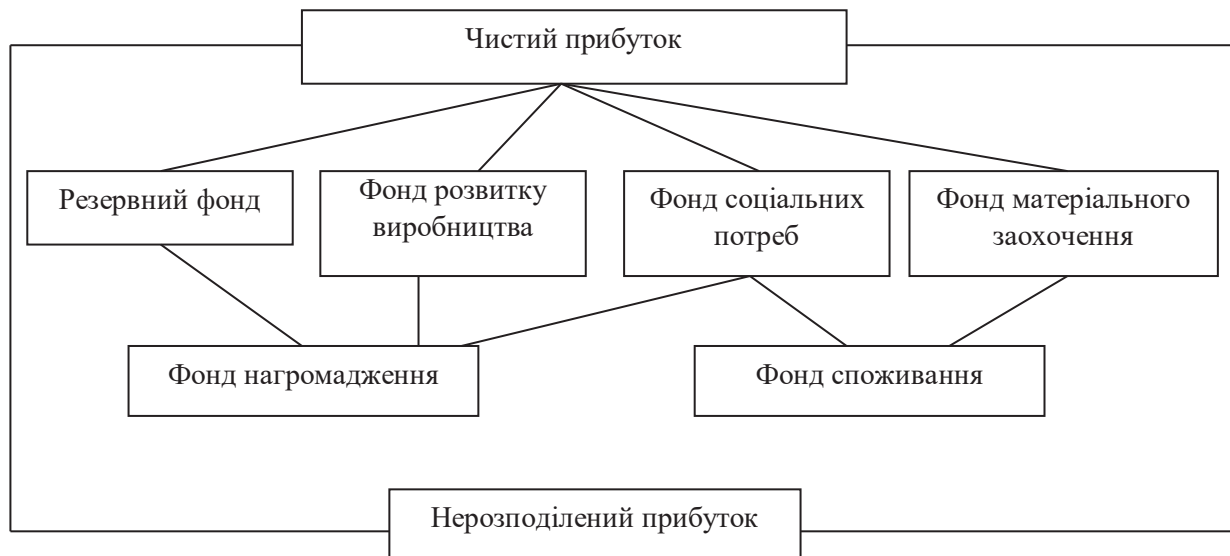

Рис. 6. Структурно-логічна схема використання чистого прибутку

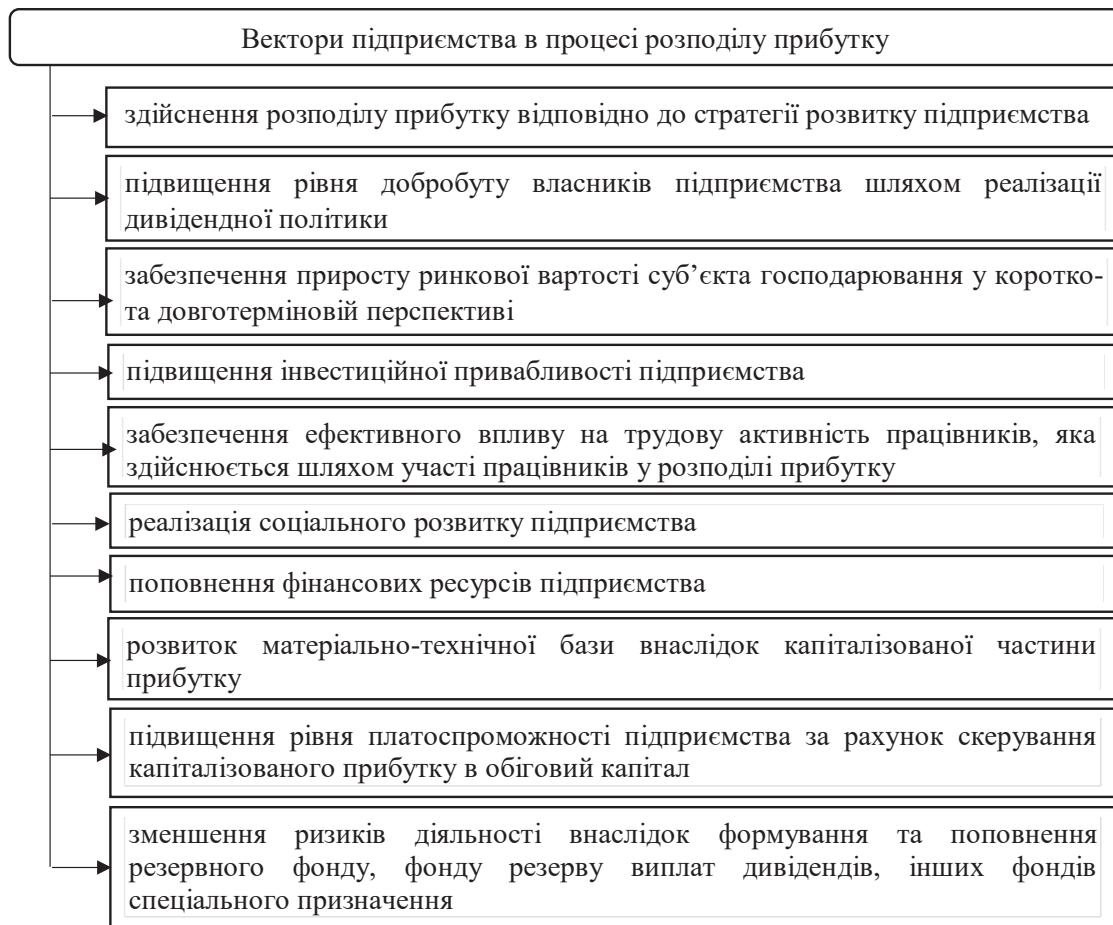

Рис. 7. Пріоритетні вектори підприємства в процесі розподілу прибутку

Висновки з проведеного дослідження. За результатами проведеного дослідження розглянуто особливості здійснення фінансового контролю формування, розподілу та використання прибутку суб'єктів господарювання. Висвітлено принципи та елементи здійснення контролю. Розглянуто особ-

ливості побудови системи внутрішнього контролю, а саме раціональної організації попереднього та поточного контролю. Виокремлено етапи контролю розподілу прибутку, такі як контроль розподілу загального прибутку, учасниками якого є досліджуване підприємство та держава; контроль розподілу

чистого прибутку, який залишився в розпорядженні підприємства після сплати всіх його зобов'язань. Запропоновано вектори підприємства в процесі розподілу прибутку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дубініна М.В., Чебан Ю.Ю., Горбач С.О. Інституціональний механізм контролю фінансових результатів сільськогосподарських підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. № 2(3). С. 133–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2013_2%283%29__29 (дата звернення: 27.01.2020).

2. Мельник Т.Ю. Теоретичні аспекти аналітичного забезпечення контролювання розподілу підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 12 (Ч. 2). С. 201–205.

3. Мізюк Б.М., Пенцак Г.С. Процес формування та розподілу прибутку на підприємстві (на прикладі ЛДОНКК). *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2011. № 12. С. 95–98. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2011_12_24 (дата звернення: 27.01.2020).

4. Ніпіаліді О.Ю. Практика управління прибутком підприємств в умовах проциклічності економіки. *Вісник Інституту бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах глобалізації*. 2016. № 3. С. 19–30.

5. Підгірна В.С. Теоретико-методологічні засади розподілу та використання прибутку суб'єктів господарювання *Економічний форум*. 2014. № 4. С. 241–248. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_4_40 (дата звернення: 30.01.2020).

6. Хачатрян В.В. Формування механізму внутрішнього контролю за використанням прибутку торговельних підприємств. *Економічний аналіз*. 2011. № 8. Ч. 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_8_2/pdf/hachatryan.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

7. Шипіна С.Б. Фінансові результати як об'єкт внутрішнього контролю. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 1(22). С. 400–408.

REFERENCES:

1. Dubinina M.V., Cheban Ju.Ju., Ghorbach S.O. (2013) Instytucionalnij mekhanizm kontrolju finansovykh

rezuljtativ siljsjokoghospodarsjkykh pidpryjemstv. [Institutional Mechanism for control of the financial results of agricultural enterprises] *Visnyk Khmeljnycjckogho nacionaljnogho universytetu*. [Bulletin of Khmelnitsky National University]. *Ekonomichni nauky* (electronic journal), vol. 2, no. 3, pp. 133–137. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2013_2%283%29__29 (accessed: 27.01.2020).

2. Meljnyk T.Ju. (2015) Teoretychni aspekty analitichnoho zabezpechennja kontroljuvannja rozpodilu pidpryjemstva. [Theoretical aspects of analytical support for controlling the distribution of the enterprise]. *Naukovyj visnyk Khersonsjckogho derzhavnogho universytetu*, vol. 12, no. 2, pp. 201–205.

3. Mizjuk B.M., Pencak Gh.S. (2011). Proces formuvannja ta rozpodilu prybutku na pidpryjemstvi (na prykladi LDONKK). [The process of formation and distribution of profits at the enterprise (for example LDONCK)]. *Torghivlja, komercija, pidpryjemnyctvo* [Trade, commerce, entrepreneurship] (electronic journal), vol. 12, pp. 95–98. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2011_12_24 (accessed: 27.01.2020).

4. Nipialidi O.Ju. (2016). Praktyka upravlinnja prybutkom pidpryjemstv v umovakh procyklichnosti ekonomiky. [The practice of managing the profit of enterprises in the conditions of pro-cyclical economy]. *Visnyk Instytutu bukghaltersjckogho obliku, kontrolyu ta analizu v umovakh globalizaciji*, vol. 3, pp. 19–30.

5. Pidghirna V.S. (2014). Teoretyko-metodologichni zasady rozpodilu ta vykorystannja prybutku sub'ektiv ghospodarjuvannja. [Theoretical and methodological principles of distribution and use of profit of economic entities] *Ekonomichnyj forum*. [Economic forum] (electronic journal), vol. 4, pp. 241–248. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_4_40 (accessed: 27.01.2020).

6. Khachatryan V.V. (2011). Formuvannja mekhanizmu vnutrishnjogho kontrolju za vykorystannjam prybutku torghoveljnkykh pidpryjemstv. [Formation of the mechanism of internal control over the use of profit of trading enterprises]. *Ekonomichnyj analiz*. [Economic analysis] (electronic journal), vol. 8, no. 2. Retrieved from: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_8_2/pdf/hachatryan.pdf (accessed: 01.02.2020).

7. Shypina S.B. (2012). Finansovi rezuljtaty jak ob'jekt vnutrishnjogho kontrolju. [Financial results as an object of internal control]. *Problemy teoriji ta metodologiji bukghaltersjckogho obliku, kontrolju i analizu*, vol. 1, no. 22. pp. 400–408.